

HATVANÉVES A RÁKOSPALOTAI MÚZEUM

ÍRTA: Kis Emőke

Nagy munkába vágja a fejszóját az, aki 60 év távlatát szeretné bemutatni teljes mivoltában: a múzeum épületének, vezetőinek, kiállításának, egyszerűen a múzeum életének mindennapjait. A múzeum vagy pontosabban Rákospalota Pestújhely és Újpalota Helytörténeti Gyűjteményének jelenlegi – bátran mondhatom- legfiatalabb vezetőjeként nem volt könnyű dolgom a gyűjtemény elmúlt 60 évét rekonstruálni. A több mint fél

évszázados működése alatt az intézmény számos vezetőváltást élt meg, a vezetők gyűjteményben való munkássága változatos és színes, egyáltalán nem mondható egysíkúnak. Talán azért sem, mert minden intézményvezető bővítette a múzeum gyűjteményét, vagy épp a múzeumi térben megjelenő kiállítások tárházát. Számos jó kezdeményezés született, melyek a gyűjteményt látogató érdeklődőknek köszönhetően tradícióvá fejlődtek.

Jelen tanulmányban a teljesség igénye nélkül szeretném bemutatni a gyűjtemény rövid történetét.

A kezdetek

1958-ban a kerületben munkacsoport alakult, mely Rákospalota helytörténeti vonatkozású dokumentumainak gyűjtését kezdte meg. A fővárosban harmadikként megalakuló helytörténeti gyűjtemény 1960. január 10-én kapott állandó helyet a Kossuth u. 39. sz. (ma 55.) alatt.¹ A gyűjtemény Rákospalota és Pestújhely régen önálló települések múltjával: politikai, gazdasági, és ipartörténetével, történeti, néprajzi, és kulturális emlékével foglalkozott. A település néprajzi anyagát, a kismesterségek szerszámaikat, termékeit gyűjtötte. Az alapítás éveivel kapcsolódik Madarász Viktor romantikus magyar festő szintén festő lánya Madarász Adeline műtárgyadományozása. Az idős művésznő utolsó éveiben egészen haláláig a Erzsébet utca (ma (Szódliget utca) 45-ben lakott. Úgy gondolta -kerületi lakos révén-, hogy a Rákospalotai Múzeum (a helyileg illetékes gyűjtemény volt) megfelelő hely arra, hogy apja emlékét ápolják, és a hagyatékot mindenfajta ellenszolgáltatás nélkül adományozta az intézménynek. A Múzeum apjától 22 festményt és a művésznő munkásságából 31 olaj és vízfestményt, illetve rajzot őriz.² Ezen felül számos Madarász-bútor, és személyes tárgy került még a gyűjteménybe. Madarász Viktor születésének 130. évfordulóján 1960 tavaszán ebből az anyagból kiállítást nyílt, akkora sikere volt, hogy folyamatosan cikkeztek róla a Népszabadság hétfégi programkínálatában.

„Múzeumunk szervezetileg és költségvetésileg a Budapest XV. kerületi Tanács Végrehajtóbizottsága alá tartozik. Szakmai felügyeletet a Budapest Történeti Múzeum gyakorolja.” – olvashatjuk „Adattár” címen a Rákospalotai Múzeum Évkönyvében³. Szervezetileg tehát a múzeum a XV. kerületi Tanácshoz tartozott, majd, 1990 után az önkormányzati fenntartású XV. kerületi Csokonai Kulturális Központhoz kapcsolták.

A múzeum első igazgatója a MÁV-telepen élő **Vámbéri Gusztáv** író, költő volt, őt követte **Für Lajos** agrártörténész, akinek a nevéhez kötődik a gyűjtemény első kiadványa. 1965-1970-ig **Somogyi Ágnes** vezette az intézményt.

Az alapítástól 1970-ig közel 31 kiállítással számolhat a múzeum épülete, amely eredetileg katolikus iskolaként működött. 1961. április 16-május 14. között volt látogatható „A levegő meghódítása” c. kiállítás⁴, mely Gagarin űrutazásához kapcsolódott, sok látogatót vonzott be. A következő kiállítás 1961. augusztus 7 – szeptember 24.-ig volt látogatható, és a XV. kerületi képzőművészek műalkotásait mutatta be. 1962-ben a település történetéhez kapcsolódó régészeti kiállítás, 1965. októberétől Mohácsy Á. Győző a köztudatban sajnálatos módon kevésbé méltatott

1 A Rákospalotai Múzeum évkönyve I. évf. (szerk.: Boross M. - Für L. - Koczogh Á. - Kőszegi F.) Budapest, 1964.

2 dr. Matits Ferenc: Madarász Victor és Adeline festőművészek hagyatéka a Rákospalotai Múzeumban (Tájak-Korok-Múzeumok kiskönyvtára 723. szám) Budapest, 2003.

3 A Rákospalotai Múzeum évkönyve I. évf. (szerk.: Boross M. - Für L. - Koczogh Á. - Kőszegi F.) Budapest, 1964. 133.

4 Rákospalota Pestújhely és Újpalota Helytörténeti Gyűjtemény Adattára

évekre már rossz állapotban volt, vizesedett és penészesedett. A Kossuth utcai épületet 1982-ben életveszélyessé nyilvánították.⁷A múzeum amúgy sem egyszerű helyzetén az sem segített, hogy az épülő lakótelepnek is épp útjában állt, sorsa megpecsételődött: bontásra ítéltetett. **Gerő Lóránt**, a Csokonai Művelődési Ház akkori igazgatója állt a kezdeményezés élére, melynek első lépése az

historikus festőművész tárlata volt látogatható. A helytörténeti/történeti témákon túl más érdekes témának/vándorkiállításnak is helyszíne volt a múzeum. 1968-ban „A természet világa a Főv. Állat- és Növénykert vándorkiállítása, és Vitéz László, Kemény Henrik bábszínháza volt látogatható. 1970-ben emlékezett meg a gyűjtemény a 70 éves Pestújhelyről, melynek helyszíne a Zalka M. Művelődési Otthonban volt.

A nyolcvanas évek elején a Kossuth utcai épület annyira rossz állapotba került, hogy be kellett zárni, és a teljes gyűjteményt külső raktárakban kellett elhelyezni. Ez az időszak leginkább a vándorkiállításoknak kedvezett. Ebben az időszakban **Szabó Géza** és **Milósné Bóta Piroska** vezette az intézményt. A gyűjtemény épülettörténetének feldolgozásával Rátonyi Gábor Tamás helytörténet kutató 2014-ben megjelent két cikkével⁵⁶ részletesen foglalkozott. A Kossuth utca 39. szám alatti iskolaépület eredetileg sárból döngölt falakkal és szalmatetővel rendelkezett. 1857-ben egy új stabilabb szerkezetű iskola épült helyén, amely végül a frissen megalapított Rákospalotai Múzeum épületéül szolgált. Az épület az 1980-as

épület műemlékké nyilvánítása volt. Sem fizikai adottságai, sem kvalitásai ezt nem engedték, 1983. május 9-én az Országos Műemléki Felügyelőségtől végül „városképi jelentőségű építmény” rangot kapott az ingatlan. Végezetül a tervezett lakótelep kondícióit is változtatták, pár lakóház látta kárát annak, hogy a múzeum épülete nem került lebontásra. Az épület azonban már nem felelt meg a helytörténeti emlékek bemutatására. Döntés született arról, hogy a gyűjtemény a Pestújhelyi út 81. számú ingatlanba költözik.

1991. novemberében nyílt meg újra a múzeum jelenlegi helyén, immár nem Rákospalotán, hanem a XV. kerület egy másik településrészén, Pestújhelyen. A műtárgyak költöztetését már **Mojzes Ildikó** végezte, aki 1989-től volt munkatársa, később vezetője az intézménynek. Nevéhez számos új és gazdag kiállítás, érdekes enteriőrök, illetve múzeumi kiadvány köthető. Az újonnan nyíló épületben két állandó kiállítás volt látogatható, ami Palota-Ófalu életéből adott ízeletet. A konyha és a szoba a hagyományos palotai családok otthonát mutatta be jobbágykékre festett bútoraival és kemencéjével. A palotai kisipar-

5 https://bpxv.blog.hu/2014/08/05/rakospalota_pestujhely_rakospalotai_muzeum_helytorteneti_gyujtemeny

6 https://bpxv.blog.hu/2014/11/29/rakospalotai_muzeum_kossuth_utcai_lakotelep

7 Tíz évi silentium után-írta Mojzes Ildikó. In: Életjel 1991.II.évf.11.szám

sokat kovács-, asztalos-, szabó-, cipésműhely segítségével mutatták be. Az időszakos kiállításban a Madarász hagyatékot tekinthették meg az érdeklődők.

Őt követte **Ádám Ferenc** történész-muzeológus, középiskolai tanár, aki 1994-1998 között a Rákospalotai Múzeum megbízott vezetője.

1999. májusában újabb nagyobb mérvű átalakítás történt a múzeum belső tereiben, amely szintén Mojzes Ildikó intézményvezető nevéhez volt köthető. A régi megszokott installációkat elvetve a kiállítóterek megújítva, új koncepcióval mutatta be Rákospalota és Pestújhely helytörténeti emlékeit. A 80-as évek végétől Pestújhely bemutatásánál csak időszakos kiállításokkal lehetett számolni, azonban az 1910-1950 évek közötti időszak annyira színes és izgalmas, hogy különös hangsúlyt érdemelt az új kiállításban. Két új enteriőrrel bővült tovább a kiállítóteret két kispárt bemutató résszel a Pestújhelyre jellemző könyvkötő- és Rákospalotára jellemző kefekötő műhellyel. A Rákospalotai rész kibővült mezőgazdasági eszközökkel, hiszen a településrésze jellemző volt a földművelés és állattenyésztés.

A múzeum külső és belső helyszíneken rendezett időszakos, helytörténeti és képzőművészeti kiállításokat. Ezek közül 2007-ben nagy siker volt a **MÁV-telep 100. évfordulójára** a Jézus Szíve Plébániatemplomban rendezett helytörténeti kiállításunk, valamint az évről évre a múzeum kertjében megrendezett Kerti kiállítás, mely a kerületi műv-

szeknek biztosított bemutatkozási lehetőséget. A mindig jó hangulatú programokon kötetlenül beszélgethettek a művészet iránt érdeklődők és maguk a képzőművészek. 2009-ben került bemutatásra a „Pestújhelyi szoba” néven ismert **Civil élet az egykori Pestújhelyen** c. kiállítás. A Rákospalotától 1909-ben függetlenné váló, önálló Pestújhely nagyközség megalakulásának 100. évfordulójára rendezte a gyűjtemény az új állandó kiállítását. Pestújhely életében jelentős szerepet betöltő polgári egyesületek, egyesületek tevékenységét mutatta be az 1950-es évekbeli államosításokig. A kávéházi enteriőr Pest Tabánját, a fűszer-szatócs bolt és a pékség az egykor szintén virágzó helyi kiskereskedelem emlékét idézte fel.

2011-ben veszi át az intézmény vezetését **Kiss Emília etnográfus, muzeológus** kerületi lakos. Munkássága közel hat évet ölel át. Nevéhez köthető a múzeum technikai fejlődését biztosító törekvések, többek között a látványraktárak gondolata. A múzeum épületében 2013 óta Adeline Galéria is az ő nevéhez köthető, mely rendszeres teret és lehetőséget biztosított a kortárs művészeti kiállítások számára. A Galéria kiadványában olvashatjuk Feledy Balázs előszavát, mely a kiállítóter

kerülő Pestújhelyi téren található Emlékfasor megvalósulásában. A múzeum új épületbe való költözésének lehetősége szintén az ő időszakára tehető. A cél, a Kossuth szobor mögötti téren található kulturális

célját mutatja: „Továbbra is alapelv- helyesen-, hogy a kerületben lakó, dolgozó, a kerülethez valamilyen szempontból kötődő művészek kiállítási elképzelései elsőként itt valósulhassanak meg”⁸, a kiállítók közt említi D. Prax Ágnes, Gábor Enikő, Gonzales Gábor, Konkoly Gyula, Kozák Kata, Molnár Ferenc, Nagámi, Nagy Előd, Rác Gábor, és Vincze Sándor munkásságát. Kiss Emília vezetése alatt alapították a Helyem Házam Palotám helytörténeti folyóiratot, melyben főszerkesztői tevékenységet vállalt 2015-től.

Madarász Viktor életének és festményeinek nagyobb mérvű bemutatását is magára vállalta. A Rákospalotai Múzeum 2017-ben talán az első olyan muzeális intézmény, amely kiállítással emlékezett meg **Madarász Viktor halálának 100. évfordulójáról**. A centenárium alkalmából művész leányától származó hagyatéki tárgyakat: Madarász Viktor festményeit, személyes tárgyait és dokumentumokat, és a Magyar Nemzeti Galéria gyűjteményéből kölcsönözött négy festményt mutatott be. A tárlat 2017. február 4 – június 30. között volt látogatható. A gyűjteményvezető szervesen részt vett a 2013-ban bemutatásra

centrumban kapott volna helyet az épület, de olyan elképzelések is voltak, hogy a múzeum helyszínéül a Liva-malom szolgálna a legjobban. Kiss Emília idejére tehetőek a minden év februárjában tartott **Disznótörök** is, mely kedvelt programja volt a kerületi lakosságnak. Itt igazi farsangi multság kapott helyet, mely kikapcsolódást nyújtott az egész családnak.

Ezután a múzeum megbízott vezetője volt Nagy Árpád Pika művész. 2017-ben Kiss Emíliát **Dr. Ozsváth Gábor Dániel**, majd 2019-ben **Csibi Kinga muzeológus** követte. 2018-ban új Rákospalotai és Újpalotai emlékek bemutatá-

8 Adeline Galéria 2014-2015-2016, Rákospalotai Múzeum kiadványa

sára került sor, a „*Palota földjén - Hagyomány és sokszínűség*” c. kiállításban. A kiállítás megemlékezik azokról a jeles palotaiakról, akik életük és tevékenységük révén szorosan kapcsolódnak a településhez. 215 legkülönbébb tárgy – a viselettől, a híres rákospalotai tányérig – 180 négyzetméteren tekinthető meg.

2020. novemberében nyílt meg új arculatával a Pestújhelyi szoba „Széchenyitelep-Pestújhely Aranykönyve” címen, melynek kurátora Ádám Ferenc helytörténet kutató, volt intézményvezető. A gyűjtemény épületéről, történetéről, műtárgyairól számos tanulmány, újságcikk, helytörténet iránt érdeklődő blog, és internetes oldal emlékezik meg. A település történetét fontosnak tartó

kerületi lakosok ma is szívesen keresik fel az intézményt, számos felajánlást kapunk, a múzeum gyűjteménye folyamatosan bővül. Az egyes kezdeményezések, ma is kedvelt programjai között vannak számontartva, ilyen a múzeumkertben megrendezett tavaszi és őszi kerti kiállítás. A Pestújhelyi napokhoz is kapcsolódik a XV. kerületi városnéző séták színes programja. A múzeum országos rendezvényeken évről évre képviselteti magát, mára már hagyománnyá vált a Múzeumok Éjszakája, a Kutatók Éjszakája, és az Ars Sacra kezdeményezéseken való részvétel.

Bízom benne, hogy az új kiállításban a kisgyermektől egészen az idősebb korosztályig megtalálja mindenki a számára legkedvesebb műtárgyat. ■

